

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

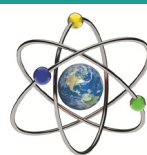
No9(1)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 160 sahifa,
2-sentyabr, 2026-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Woosyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oğlu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

O'smirlarda hissiy bezovtalikning psixologik determinantlari sifatida o'z-o'zini baholash va o'ziga munosabat xususiyatlari.....	10
Ibraymova Altinay Esemuratovna	
Bo'lajak pedagoglar shaxsiyatida ksenofobiya xavfi: kasbiy deformatsiya omillari va uning pedagogik faoliyatga ta'siri	16
Abdiraximova Dildora Begimkulovna	
Biologiya ta'limida sun'iy intellektdan foydalanish: didaktik imkoniyatlar, muammolar va metodik yechimlar.....	20
Raxmatov Uchkun Ergashevich	
Talabalarda mediasavodxonlik va tanqidiy fikrlash o'rtasidagi psixologik bog'liqlik.....	28
Adizova Muxabbat Muxitdinovna	
Oliy ta'lim rahbar-kadrlarida stressogen vaziyatlarni boshqarishning pedagogik-psixologik o'ziga xos jihatlari	32
Sultonov Mansur G'aniyevich	
Boshlang'ich ta'limda individual yondashuv orqali o'quvchilarning ta'lim natijalarini yaxshilash	37
Latipova Ma'rifat Salohiddin qizi, Bo'tayeva Saodat Xudoyor qizi	
Bo'lajak o'qituvchilarning raqamli resurs bazasini yaratish kompetensiyasi: tuzilma va mezonlar.....	41
Qo'qonboyeva Durdona Faxriddin qizi	
Biologiyani o'qitishda zamonaviy ta'lim metodlari.....	44
Joldasbayeva Gulchexra Maksetbayevna	
Organik fotoelementlarning moslashuvchanligini oshirish.....	49
Jalolova Pokiza Muzaffarovna	
Dzyudo sport turida texnik tayyorgarlikni takomillashtirishda maxsus mashqlardan foydalanish samaradorligi.....	54
Ko'palov Sanjar Ulug'bekovich	
Interactive Methods for Developing Sociolinguistic Competence in Higher Education	59
Baxramova Diyora Sanjar qizi	
Texnika yo'nalishi talabalarini ishlab chiqarish muhitiga tayyorlashda CDIO va sanoat korxonalari hamkorligining pedagogik imkoniyatlari	66
Gaffarov Xasan Ravshanovich	
Onkologik bemorlarga tashxisni bildirish madaniyati va uning psixologik oqibatlari (O'zbekiston misolida)...	70
Jonpo'lotova Manzura Jahonovna	
Malaka oshirish jarayonida rahbar-kadrlarning SOFT-kompetensiyalarini rivojlantirish samaradorligi.....	75
Axrrova Umida Xamidullayevna	
Refleksiv ta'lim muhitida o'z-o'zini baholash ko'nikmalarini rivojlantirishning didaktik parametrlari tizimi	81
Sadikova Shaxnoza Ulug'bek qizi	
Loyihaviy faoliyat asosida talabalarda mustaqil ta'lim kompetensiyalarini shakllantirish mexanizmlari	87
Jabborov Toxirjon Maqsudali o'g'li	
Biologiya fanini o'qitishda biologiya (maxsus pedagogika: logopediya) yo'nalishi talabalarining tanqidiy fikrlashini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	91
Hakimova Musharraf Fozilovna, Hasanova Zebo Davlatovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda bolalar adabiyotining didaktik imkoniyatlari	96
Homiyatova Mavluda Amon qizi	
Boshlang'ich sinflarda raqamli ta'lim muhitini yaratish va interaktiv metodlardan foydalanish	101
Karimova Nargiza Raximovna	

Maktabgacha ta'limda raqamli texnologiyalar asosida bolalarning soft skillsini rivojlantirish: interaktiv va sun'iy intellektga asoslangan yondashuvlar	109
Mamatqulova Nozimaxon Shavkat qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida innovatsion pedagogik faoliyat ko'nikmalarini rivojlantirish: kvazi-eksperimental tadqiqot	116
Nozimabonu Tojiboyeva	
Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining axborotni tekshirish va dalillarga asoslangan xulosa chiqarish ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi	124
Abduraxmonova Gulandam Anvarjonovna	
Funksional yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik mahoratini takomillashtirishning ustuvor jihatlari	130
Safarov Dilmurod Zoirovich	
Boshlang'ich sinf o'qituvchilarida o'quv faoliyati samaradorligini oshirishda o'qish savodxonligining ahamiyati	135
Turg'unboyev Sirojiddin Faxriddinovich	
Sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish asosida matematika fanini o'qitishda o'qituvchilarning kreativ fikrlashini rivojlantirish metodikasi	140
Sultonova Shahnoza Yusuf qizi	
Boshlang'ich sinflarda ingliz tili o'qitish metodikasini yosh omili asosida takomillashtirish	147
Akhmadaliyeva Nargizakhon Abdumalik qizi	
Tengdoshlar bilan munosabat sifatiga oilaviy muhitning bilvosita ta'siri	153
Baratullayeva Dilnoza Xabibullo qizi	
Bolalar kiyimlari va ular bilan bog'liq urf-odatlar (Buxoro vohasi misolida)	156
G'iyosova Zarina Yusuf qizi	

TENGDOSHLAR BILAN MUNOSABAT SIFATIGA OILAVIY MUHITNING BILVOSITA TA'SIRI

Baratullayeva Dilnoza Xabibullo qizi

Jizzax davlat pedagogika universiteti
Pedagogika psixologiya va inklyuziv ta'lim fakulteti
psixologiya yo'nalishi o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada oilaviy muhit va ota-ona munosabatlarning o'smirlik davrida tengdoshlar bilan muloqot sifatiga bevosita emas, balki bilvosita ta'sir ko'rsatish mexanizmlari nazariy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqot bog'lanish nazariyasi (attachment theory), ekologik tizimlar nazariyasi hamda ota-onalik tarbiya uslublari tipologiyasiga asoslangan. Ilmiy adabiyotlar tahlili asosida oilada shakllangan hissiy xavfsizlik modeli o'smirning tengdoshlari bilan o'zaro munosabatlarda ishonch, empatiya va nizolarni konstruktiv hal qilish ko'nikmalariga qanday "ko'chirilishi", ya'ni transfer mexanizmi yoritilgan. Tahlil natijalari oilaviy omillarning tengdoshlar bilan munosabatlarga ta'siri asosan bola shaxsida shakllangan ichki ishchi modellar (internal working models), o'z-o'zini qadrlash va emotsional o'zini o'zi tartibga solish qobiliyati orqali bilvosita amalga oshirishini ko'rsatadi. Mazkur mexanizmlar o'smirning ijtimoiy kompetentligini shakllantirish va tengdoshlari bilan barqaror munosabatlar o'rnatishida muhim psixologik omillar sifatida namoyon bo'ladi.

Kalit so'zlar: oilaviy muhit, ota-ona munosabatlari, bog'lanish nazariyasi, tengdoshlar bilan munosabatlar, o'smirlik davri, ichki ishchi model, bilvosita ta'sir, emotsional o'zini o'zi tartibga solish, ijtimoiy kompetentlik.

Abstract: This article provides a theoretical analysis of the mechanisms through which the family environment and parent-child relationships indirectly influence the quality of peer communication during adolescence. The study is grounded in attachment theory, ecological systems theory, and the typology of parenting styles. Based on an analysis of the scientific literature, the article examines how patterns of emotional security developed within the family are transferred to adolescents' interactions with peers, particularly their ability to establish trust, demonstrate empathy, and resolve interpersonal conflicts constructively. The findings indicate that family factors influence peer relationships primarily through indirect pathways involving adolescents' internal working models, self-esteem, and emotional self-regulation. These mechanisms serve as important psychological factors in the development of adolescents' social competence and their ability to establish stable and constructive relationships with peers.

Key words: family environment, parent-child relationships, attachment theory, peer relationships, adolescence, internal working models, indirect influence, emotional self-regulation, social competence.

Аннотация: В статье теоретически анализируются механизмы опосредованного влияния семейной среды и детско-родительских отношений на качество общения со сверстниками в подростковом возрасте. Исследование основывается на теории привязанности (attachment theory), теории экологических систем и типологии стилей родительского воспитания. На основе анализа научной литературы раскрывается механизм "переноса" (трансфера) сформированной в семье модели эмоциональной безопасности на взаимодействие подростка со сверстниками, в частности на его способность устанавливать доверительные отношения, проявлять эмпатию и конструктивно разрешать межличностные конфликты. Результаты анализа показывают, что влияние семейных факторов на отношения со сверстниками носит преимущественно опосредованный характер и реализуется через сформированные у подростка внутренние рабочие модели (internal working models), самооценку и способность к эмоциональной саморегуляции. Данные механизмы выступают важными психологическими факторами формирования социальной компетентности подростка и установления устойчивых отношений со сверстниками.

Ключевые слова: семейная среда, детско-родительские отношения, теория привязанности, отношения со сверстниками, подростковый возраст, внутренняя рабочая модель, опосредованное влияние, эмоциональная саморегуляция, социальная компетентность.

KIRISH

O'smirlik davri - bolaning ijtimoiy dunyosi oila doirasidan tashqariga chiqib, tengdoshlar guruhi markaziy ahamiyat kasb eta boshlaydigan rivojlanish davridir^[1]. Biroq bu jarayon oiladan mustaqil ravishda kechmaydi: ko'plab tadqiqotlar oilada shakllangan munosabat naqshlarining tengdoshlar bilan aloqalar sifatiga uzatilishini ko'rsatadi^[2].

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Muammoning dolzarbligi shundaki, amaliyotda ota-onalar va mutaxassislar ko'pincha o'smirning tengdoshlar bilan bog'liq muammolarini faqat maktab yoki do'stlar muhiti bilan izohlaydilar hamda oilaviy omilning bilvosita, biroq chuqur ta'sirini e'tibordan chetda qoldiradilar. Aslida, bog'lanish nazariyasining asoschisi J. Bowlby ta'kidlaganidek, bolalikda ota-ona bilan shakllangan bog'lanish tajribasi keyingi barcha yaqin munosabatlar uchun namuna - "ichki ishchi model" vazifasini bajaradi ^[3].

Ushbu maqolaning maqsadi - oilaviy muhit va ota-ona munosabatlarining o'smir qizlarning tengdoshlari bilan munosabatlari sifatiga ta'sir ko'rsatuvchi bilvosita mexanizmlarini nazariy jihatdan tizimlashtirish hamda ilmiy adabiyotlar asosida asoslashdir.

Tadqiqot vazifalari quyidagilardan iborat: 1) bog'lanish uslublari va tengdoshlar bilan munosabatlar o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qilish; 2) ota-ona tarbiya uslublarning bolada ijtimoiy kompetentlik shakllanishiga ta'sirini ko'rib chiqish; 3) oilaviy omillarning bilvosita ta'sir mexanizmlarini - ichki ishchi model, o'z-o'zini qadrlash va emotsional o'zini o'zi tartibga solishni izohlash.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot nazariy-tahliliy xarakterga ega bo'lib, unda mavzuga oid xorijiy va mahalliy ilmiy adabiyotlarni tizimli tahlil qilish metodidan foydalanilgan. Manbalar sifatida bog'lanish nazariyasi (J. Bowlby, M. Ainsworth), ekologik tizimlar nazariyasi (U. Bronfenbrenner), ota-ona tarbiya uslublari tipologiyasi (D. Baumrind), shuningdek, o'smirlarning ijtimoiy rivojlanishiga bag'ishlangan zamonaviy tadqiqotlar (L. Steinberg, G. Ladd, J. G. Parker va S. R. Asher) o'rganilgan.

Tahlil uch bosqichda amalga oshirildi: 1) mavzuga oid asosiy nazariy manbalarni saralash va tizimlashtirish; 2) oilaviy omillar bilan tengdoshlar munosabatlari o'rtasidagi bog'lovchi (mediator) o'zgaruvchilarni - ichki ishchi model, o'z-o'zini qadrlash va emotsional o'zini o'zi tartibga solishni aniqlash ^[4]; 3) olingan xulosalarni o'smir qizlar tarbiyasi kontekstida talqin qilish. Metodologik asos sifatida sifat tahlili (qualitative content analysis) yondashuvidan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

1. **Bog'lanish uslubi - tengdoshlar munosabatining "shablони".** M. Ainsworth va hamkasblarining klassik tadqiqotlariga ko'ra, bolalikda shakllangan xavfsiz, ikkilanuvchan yoki qochuvchan bog'lanish uslublari keyingi rivojlanish bosqichlarida ham shaxslararo munosabatlarning shakllanishiga ta'sir ko'rsatadi va yangi munosabatlarga proyeksiya qilinadi ^[5]. L. A. Sroufening uzoq muddatli (longitudinal) tadqiqoti xavfsiz bog'langan bolalarning o'smirlik davrida tengdoshlari bilan ishonchli va barqaror do'stlik aloqalarini osonroq shakllantirishini tasdiqlaydi ^[6].
2. **Ota-ona tarbiya uslubining bilvosita ta'siri.** D. Baumrind tipologiyasiga ko'ra, avtoritativ (demokratik) uslubda tarbiyalangan bolalarda o'z-o'zini nazorat qilish va ijtimoiy moslashuvchanlik yuqori bo'ladi ^[7], bu esa, o'z navbatida, ularning tengdoshlari orasida qabul qilinish darajasini oshiradi. Aksincha, avtoritar yoki e'tiborsiz tarbiya uslubida bolada ishonchsizlik va tashvishning kuchayishiga, tengdoshlar bilan muloqot jarayonida esa passivlik yoki tajovuzkorlikning namoyon bo'lishiga olib kelishi mumkin ^[8].
3. **Ichki ishchi model - asosiy bilvosita mexanizm.** Oiladagi munosabatlar bolada boshqalar va o'zi haqidagi "ichki model"ni shakllantiradi: "Men sevisga arziyman/arzimayman", "Boshqalarga ishonish mumkin/mumkin emas" kabi kognitiv-hissiy sxemalar yuzaga keladi ^[9]. Aynan shu model tengdoshlar bilan munosabatlarga ongsiz ravishda proyeksiya qilinadi, ya'ni oilaviy omil tengdoshlar bilan munosabatlarga bevosita emas, balki ushbu model orqali bilvosita ta'sir ko'rsatadi ^[10].
4. **Ekologik tizimlar nuqtayi nazar.** U. Bronfenbrennerning ekologik modeliga ko'ra, oila (mikrotizim) va tengdoshlar guruhi (yana bir mikrotizim) o'rtasida "mezotizim" darajasidagi o'zaro bog'liqlik mavjud. Oiladagi o'zgarishlar tengdoshlar tizimidagi xatti-harakatlarga ta'sir ko'rsatishi mumkin, garchi bu ikki tizim o'rtasidagi bog'liqlik har doim ham bevosita namoyon bo'lmasa-da ^[11].
5. **O'z-o'zini qadrlash va emotsional tartibga solish - vositachi omillar.** Oilada hissiy iliqlik va qo'llab-quvvatlash yetishmasa, o'smir qizda o'z-o'zini past baholash holati kuzatilishi mumkin. Bu esa J. G. Parker va S. R. Asher tadqiqotlariga ko'ra, tengdoshlar tomonidan rad etilish xavfini oshiruvchi omillardan biri hisoblanadi ^[12]. G. Ladd, shuningdek, oilada emotsionalni boshqarishni o'rgangan bolalarda tengdoshlar bilan konfliktlarni konstruktiv hal qilish ko'nikmalari yaxshiroq shakllanishini ta'kidlaydi ^[13].
6. **Mahalliy tadqiqotlar konteksti.** V. M. Karimova va Z. A. Rasulovanning ishlarida ham o'zbek oilalaridagi an'anaviy tarbiya uslublari, xususan, qiz bolalarga nisbatan kuchaytirilgan nazorat va cheklovlarining o'smir qizlarda o'z fikrini erkin ifodalash hamda tengdoshlari bilan ochiq muloqotga kirishish qobiliyatiga to'siq bo'lishi mumkinligi qayd etilgan ^[14, 15].

Tahlil qilingan manbalar shuni ko'rsatadiki, oilaviy muhitning tengdoshlar bilan munosabatlar sifatiga ta'siri chiziqli va to'g'ridan-to'g'ri emas, balki bir necha bosqichli, vositachi omillar orqali amalga oshadigan jarayondir. Ushbu jarayonni quyidagi zanjir shaklida umumlashtirish mumkin:

oilaviy munosabat uslubi → bog'lanish xavfsizligi va ichki ishchi model → o'z-o'zini qadrlash va emotsional tartibga solish qobiliyati → tengdoshlar bilan munosabatlar sifati.

O'smir qizlar uchun bu zanjir alohida ahamiyat kasb etadi, chunki qiz bolalarda ijtimoiy-emotsional sezuvchanlik nisbatan yuqori bo'lib, ular oiladagi hissiy iqlimni o'g'il bolalarga qaraganda chuqurroq ichki tajribaga aylantirishga moyil bo'lishi mumkin. Shu sababli oilada ota-ona bilan ishonchli va ochiq muloqot mavjud bo'lgan o'smir qizlarda tengdoshlari bilan yaqin, barqaror va o'zaro hurmatga asoslangan munosabatlar shakllanish ehtimoli yuqori bo'ladi.

Shu bilan birga, ushbu tahlilning cheklovi shundaki, u nazariy-adabiy xarakterga ega bo'lib, O'zbekiston sharoitida o'smir qizlar ishtirokida maxsus empirik (so'rovnoma, test) tadqiqot o'tkazilmagan. Shu bois keltirilgan xulosalar gipotetik yo'nalish sifatida qaralishi va kelgusidagi empirik tadqiqotlar orqali tekshirilishi lozim.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Oilaviy muhit va ota-ona munosabatlari o'smir qizlarning tengdoshlari bilan munosabatlar sifatiga bevosita emas, balki bog'lanish uslubi, ichki ishchi model, o'z-o'zini qadrlash va emotsional tartibga solish kabi vositachi omillar orqali bilvosita ta'sir ko'rsatadi.

Avtoritativ (demokratik) tarbiya uslubi va xavfsiz bog'lanish o'smir qizlarda tengdoshlari bilan ishonchli va barqaror munosabatlar o'rnatish ehtimolini oshiradi, avtoritar yoki e'tiborsiz tarbiya uslubi esa ushbu ehtimolni pasaytiradi.

Amaliy jihatdan oila va maktab psixologlari o'smir qizlarning tengdoshlari bilan bog'liq muammolarini tahlil qilishda oilaviy munosabatlar sifatiga ham alohida e'tibor qaratishlari maqsadga muvofiq. Chunki ayrim hollarda tashqi ijtimoiy muammolarning shakllanishi oiladagi hissiy iqlim va shaxslararo munosabatlar xususiyatlari bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

Kelgusi tadqiqotlarda ushbu nazariy modelni o'zbek o'smir qizlari namunasida empirik tarzda tekshirish, jumladan, bog'lanish uslubi va tengdoshlar bilan munosabatlar o'rtasidagi korrelyatsion bog'liqlikni aniqlash dolzarb ilmiy yo'nalish hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Erikson E. H. Identity: Youth and Crisis. - New York: W. W. Norton & Company, 1968. - P. 128–135.
2. Steinberg L. Adolescence. - 11th ed. - New York: McGraw-Hill Education, 2017. - P. 118–145.
3. Bowlby J. Attachment and Loss: Vol. 1. Attachment. - London: Hogarth Press, 1969. - P. 194–207.
4. Cassidy J., Shaver P. R. (Eds.). Handbook of Attachment: Theory, Research, and Clinical Applications. - 3rd ed. - New York: Guilford Press, 2016. - P. 866–887.
5. Ainsworth M. D. S., Blehar M. C., Waters E., Wall S. Patterns of Attachment: A Psychological Study of the Strange Situation. - Hillsdale, NJ: Erlbaum, 1978. - P. 21–38.
6. Sroufe L. A. Attachment and development: A prospective, longitudinal study from birth to adulthood // Attachment & Human Development. - 2005. - Vol. 7, No. 4. - P. 349–367.
7. Baumrind D. Effects of authoritative parental control on child behavior // Child Development. - 1966. - Vol. 37, No. 4. - P. 887–907.
8. Steinberg L. Adolescence. - 11th ed. - New York: McGraw-Hill Education, 2017.
9. Bowlby J. Attachment and Loss: Vol. 1. Attachment. - London: Hogarth Press, 1969.
10. Cassidy J., Shaver P. R. (Eds.). Handbook of Attachment: Theory, Research, and Clinical Applications. - 3rd ed. - New York: Guilford Press, 2016.
11. Bronfenbrenner U. The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design. - Cambridge, MA: Harvard University Press, 1979. - P. 3–15.
12. Parker J. G., Asher S. R. Peer relations and later personal adjustment: Are low-accepted children at risk? // Psychological Bulletin. - 1987. - Vol. 102, No. 3. - P. 357–389.
13. Ladd G. W. Peer relationships and social competence during early and middle childhood // Annual Review of Psychology. - 1999. - Vol. 50. - P. 333–359.
14. Каримова В. М. Ижтимоий психология. - Тошкент: Фан, 2016. - Б. 142–158.
15. Расулова З. А. Оила ва бола тарбияси психологияси. - Тошкент: Ўзбекистон, 2019. - Б. 76–93.
16. Qarshiboyeva G., Baratov N., Baratullayevna D. Ёшларни оилавий ҳаётга тайёрлаш масалалари // Журнал педагогика и психологии в современном образовании. - 2022. - Т. 2, № 5.
17. Баратуллаева Д. Ayollarda stress kechishi // Журнал педагогика и психологии в современном образовании. - 2024. - Т. 4, № 2. - Б. 48–52.
18. Баратуллаева Д., Ortiqova K. Yolg'izlik ta'sirida hayotimizda ro'y beradigan o'zgarishlar // Журнал педагогика и психологии в современном образовании. - 2024. - Т. 4, № 2. - Б. 144–148.
19. Баратуллаева Д., Ergasheva D. Talabalarda uchraydigan stressli holatlar va ularni bartaraf etish omillari // Журнал педагогика и психологии в современном образовании. - 2024. - Т. 4, № 3. - Б. 3–8.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №9(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.